

תוכן עניינים

- 1..... מבוא
- 3.....רקע תיאורטי
- 4..... פרק יישומי : הפייסבוק במהפכה המצרית
- 4.....'כולנו חאלד סעיד'
- 5..... מחאת כיכר תחריר וה- 25 בינואר
- 6..... השפעתן של הרשתות החברתיות על המהפכה
- 8..... הפייסבוק והמהפכה : דיון
- 9..... סיכום
- 10..... רשימת מקורות

מבוא

אירועי "האביב הערבי", שהפילו מספר שליטים ערביים ברחבי המזרח התיכון מכיסאותיהם, האיצו את השיח והדיון אודות תפקידן של צורות מדיה חדשות בהצגת מהפכות חברתיות (הכט, 2011). הדבר נכון במיוחד לגבי הרשתות החברתיות באינטרנט ככלל, ורשת "פייסבוק" בפרט. יש הרואים ברשתות החברתיות את הכוח המניע המרכזי מאחורי ההתקוממויות כנגד השלטונות במזרח התיכון וצפון אפריקה, שנקראו "האביב הערבי" עוד בעצם התרחשותן. לעומת זאת, אחרים טוענים כי ההתקוממויות היו פורצות גם בלעדי האינטרנט והרשתות החברתיות.

בעולם האינטרנטי, המקוון, מתקיימים יחסי גומלין מורכבים עם העולם הממשי שמחוץ לאינטרנט. התקשורת האינטרנטית מהווה כלי, שעצם קיומו משנה את כללי המשחק החברתיים וייתכן שגם את הפוליטיים- ולא רק כמדיום המתווך בין אנשים שונים.

מקומו של האינטרנט כרשת עולמית, מתקיים כבר כעשרים שנה. אולם, הכוח הגלום בו עשוי להיות דרמטי ובעל השפעה מרובה בתקשורת, בפוליטיקה ובעולם הבין-אישי. רשת האינטרנט הפכה עם השנים למקור מידע, בכל נושא עבור בני אדם בכל רחבי העולם. היא אמצעי זול, אינטראקטיבי ובעל פלטפורמות שונות ומגוונות, עימם נמנית המדיה החברתית, המאפשרת בנייה של סוגים שונים ומגוונים של פרופילים אישיים, דפי אינטרנט וקבוצות דיון.

הרשת החברתית "פייסבוק", לדוגמא, מאפשרת לבני אדם שונים, שלא מכירים האחד את השני באופן אישי בהכרח, לשתף פעולה ביניהם ולהתאגד על מנת ליצור כוח ולחולל שינוי. בשל היכולת של משטרים ריכוזיים במזרח התיכון לשלוט על אמצעים מסוימים במדיה החד כיוונית (כגון הטלוויזיה, הרדיו והעיתון), הרי שהשליטה על המדיה הרב כיוונית הינה לכל הפחות קשה בהרבה לשליטה, וכמו כן היא שטוחה מבחינה היררכית.

ניתן למעשה לראות שלפייסבוק שני יתרונות: האחד- האפשרות ליצור תקשורת בינאישית (ובדרך זו להתאגד); והשני- הגדלה של מגוון החברים, המשתפים והעוקבים, כך שבניית קבוצות מאפשרת גיוסו של כוח גדול, בעל היקף נרחב.

מטרתה של עבודה זו היא לבחון את תפקידה של רשת הפייסבוק במהפכה שהתחוללה במצריים בתחילת שנת 2011. שאלת המחקר של העבודה, לפיכך, הינה: **האם הרשת החברתית "פייסבוק"**

הייתה הגורם שהוביל לשינוי ההפיכה במצרים?

טענת המחקר הינה, כי הרשת החברתית "פייסבוק", היוותה פלטפורמה מרכזית להתפתחותן של המחאות הפוליטיות בינואר 2011 במצריים, והייתה לכוח חשוב אשר הניע ציבורים רחבים לצאת לרחוב, למחות ולמעשה בסופו של דבר לגרום להפלת משטרו של חוסני מובארק.

שיטת המחקר בעבודה תהיה ניתוח תוכן איכותי. לאורך הכתבה נסקור, נבחן וננתח התרחשויות, עובדות, כתבות, מחקרים ונתונים אשר יסייעו לנו לענות על שאלת המחקר, ולאושש את טענת המחקר או שמא להפריך אותה. תשומת לב מיוחדת תינתן לקבוצת הפייסבוק "כולנו חאלד סעיד", אשר נחשבת בעיני רבים כקבוצה שסייעה בגיוס המונים רבים לפעולות המחאה ולהפלת המשטר. טענה זו, כמובן, תיבחן אף היא בעבודה.

רקע תיאורטי

העלייה המהירה שהתחוללה בשנים האחרונות, בשימוש בטכנולוגיה דיגיטלית בקרב אזרחים וארגוני החברה האזרחית, במדינות דמוקרטיות ובמדינות לא-דמוקרטיות כאחת, מאפשרת העצמת קולם של האזרחים בפוליטיקה, ופותחת מרחב טכנולוגי חדש לאקטיביזם וקידום אחריותיות ממשלית. הטכנולוגיות הללו משלימות את ההשתתפות הפוליטית של האזרחים, ומטבען הן משנות את יחסי הגומלין בין אזרחים, ארגונים ומוסדות ציבוריים, כמו גם מוסיפות רעיונות אודות התנהגות פוליטית והשתתפות פוליטית. כך למשל, השימוש ברשתות החברתיות לצורך ארגון מחאות, התקשרויות אינטראקטיביות בין הציבור ומנהיגיו הנבחרים, גיוס אנשים ביום הבחירות ועוד. לטכנולוגיה שהאזרחים משתמשים בה בכדי להגביר את הארגון הפוליטי של קבוצת אזרחים, יש בדרך כלל יותר השפעה פוליטית. היא יוצרת יותר תיאום ושיתוף-פעולה הדוק וטוב יותר בין הקבוצות, ויותר השפעה על הסוגיה שעל הפרק (Pena-Lopez, 2014).

ניתן להשתמש בטכנולוגיה כדי ליצור מרחבים והזדמנויות לאזרחים, כדי שאלה שיביעו את קולם. עם זאת, הפיכת קולות אלה לבעלי משמעות וכוח פוליטיים היא אתגר קשה יותר, יותר פוליטי באופיו ופחות טכנולוגי. ולמרות זאת, נראה כי כמה ממרכיביה המהותיים של הדמוקרטיה, כגון חופש ההתאגדות והביטוי, קודמו באמצעות הטכנולוגיה בקלות רבה יותר לעומת הנורמות, הערכים והנהלים ההכרחיים לכך שהדמוקרטיה תעמיק שורשים. טכנולוגיות דיגיטליות הזמינות בידיהם של האזרחים הולכות ומתפשטות, במיוחד בצורה של מכשירים סלולריים, ואלו הגדילו את האפשרויות לנטר, לפקח ולהשגיח אחרי התהליך הפוליטי. זה כולל, לדוגמה, דיווחים שונים על מערכות הבחירות, על אלימות פוליטית, מקרים של שחיתות, אספקת שירותים ציבוריים, ועוד דוגמאות המערבות דיווחים מאת "אזרחים עיתונאים" (Pena-Lopez, 2014).

הרשתות החברתיות ככלל, ופייסבוק בפרט, כמובן, לא היו הסיבה היחידה להתקוממות במצריים, או במדינות נוספות כגון לוב ותוניסיה. תרעומות ארוכות-שנים ועקביות במצריים, הופנו כלפי הממשלה הדכאנית והמושחתת, אי-השוויון ההולך וגובר, האבטלה המתפשטת ויוקר המחיה ההולך ועולה. אולם, אף אחת מבעיות אלה גם כן לא יכולה להסביר לבדה את התרחשויות 2011 במצריים. מבחינה היסטורית, מאוויים כלכליים וחברתיים לא יוצרים לכשעצמם תנועות חברתיות (Buechler, 2000). אנשים משתתפים בפעולה קולקטיבית כשהם מכירים בחברותם בכלל, בקולקטיב מסוים. רמת ההזדהות הקבוצתית מהווה מנבא חזק של השתתפות בפעולה קולקטיבית. הזדהות כזו יכולה לצמוח כתוצאה מתקשורת בין פרטים. כך למשל, על מנת שצעיר מצרי מובטל